

Barcelona Treball

Indústria agroalimentària

Informe sectorial 2013

Amb la col·laboració de:
Mercabarna

Cofinancen:

Les 10 claus per conèixer el sector

La indústria agroalimentària a Catalunya concentra, aproximadament el 15% del Valor Afegit Brut (VAB) i el 18% del volum de negoci del sector industrial. Es relaciona amb el sector primari per extreure les matèries primeres, i amb el sector terciari per vendre els béns produïts.

El sector

La indústria agroalimentària se centra en l'elaboració, la transformació, la preparació i l'envasament de productes alimentaris per al consum humà. Convé assenyalar que les seves matèries primeres procedeixen del sector primari; concretament del sector agrícola, ramader i pesquer.

Principals àmbits d'activitat

El sector s'estructura en la indústria alimentària i la indústria d'elaboració de begudes. La indústria alimentària està formada pels següents àmbits d'activitat: indústria càrnia, elaboració i conservació del peix, preparació i conservació de fruites i hortalisses, fabricació d'olis i greixos, indústria làctia, fabricació de productes de molinaria, midons i productes amilacis, fabricació de productes per a l'alimentació animal i fabricació d'altres productes alimentaris. La indústria d'elaboració de begudes presenta els següents àmbits d'activitat: indústria vinícola, indústria d'elaboració d'altres begudes alcohòliques i indústria de begudes no alcohòliques.

Tendències

Les empreses de la indústria agroalimentària es caracteritzen per presentar un interès cada cop major en la introducció d'innovacions tecnològiques que els permeti mantenir la seva competitivitat. Aquestes innovacions tecnològiques s'apliquen en dos àmbits: per una banda, en el procés productiu per tal de reduir els costos i poder competir amb menors preus, i per altra banda, en els productes per tal d'adaptar-se als canvis en les pautes de consum dels diferents segments de la població.

Finalment, s'espera una major producció per part de les empreses distribuïdores i a més, un increment dels processos de concentració horitzontal i d'integració vertical per part de les pimes degut a la seva incapacitat d'ampliar la seva dimensió, principalment en els àmbits d'activitat dels elaborats carnis i de fruites i verdures transformades.

Pes econòmic

El Valor Afegit Brut (VAB) del sector de la Indústria agroalimentària a Espanya era l'any 2010 d'uns 20.500 milions d'euros, aproximadament el 15,7% del VAB del conjunt de la indústria espanyola, i tenia un volum de negoci de 94.580 milions d'euros, un 18% del volum de negoci del conjunt de la indústria a Espanya. A Catalunya, el VAB del sector agroalimentari durant el 2010 va ser de 4.614 milions d'euros, un 14,8% del VAB de la indústria catalana i un 21,7% del VAB del sector agroalimentari a Espanya. El volum de negoci a Catalunya va ser de 22.230 milions d'euros, un 17,8% del volum de negoci de la indústria de Catalunya i un 23,5 del volum de negoci del sector al conjunt d'Espanya.

L'any 2011, el pes del nombre d'empreses agroalimentàries de Catalunya sobre el conjunt de la indústria catalana era del 10,3%, i sobre el conjunt d'Espanya del 12,2%.

L'ocupació

A Espanya, durant el 2011 hi havia ocupades al sector agroalimentari gairebé 450.000 persones, el que representa un 2,5% del conjunt de la població ocupada. La taxa d'atur se situava al voltant del 10,5%, valor força inferior al 22,85% de la taxa d'atur de 2011 del conjunt d'Espanya. El 2010 (últimes dades disponibles), la indústria agroalimentària catalana ocupava 75.593 persones, el 16,3% del conjunt de la indústria catalana. El nombre de persones ocupades a la província de Barcelona, en dades de 2010, era de 37.842 persones.

Perfils professionals més demandats

Entre els perfils professionals més demandats es troben els professionals amb formació en administració i direcció d'empreses, publicitat i màrqueting, sobretot en les activitats comercials i de vendes. Les empreses que exporten i importen requereixen persones que coneguin l'anglès, no obstant, al sector català predominen les pimes sense activitat exportadora i importadora.

Finalment, l'increment de la necessitat d'innovació en el procés productiu fa créixer la demanda d'enginyers, de tècnics i de dissenyadors industrials.

Ocupacions més demandades

Entre les ocupacions amb major demanda destaquen els tècnics i els mecànics de manteniment de maquinària industrial, els comercials del sector de l'hostaleria i els comercials de les cadenes

alimentàries. Pel que fa als perfils de major qualificació, destaquen els tècnics en seguretat alimentària, els controllers, els directors i els encarregats de la producció.

Projecció futura

La indústria agroalimentària ha de continuar adaptant-se als canvis d'hàbits i de consum de la societat. Alguns dels reptes més rellevants pel sector són: la diferenciació dels productes a través de la qualitat i l'origen (millorar la traçabilitat i la indicació d'origen), aliments saludables, aliments funcionals, productes ecològics, noves famílies de consumidors (per exemple persones nouvingudes o *singles*) i alimentació com a factor cultural.

Debilitats

La indústria agroalimentària està constituïda per un gran nombre de pimes (pimes (el 81% de les empreses del sector a Espanya tenen menys de 10 empleats) i per una escassa presència de grans empreses (només un 0,8% de les empreses del sector tenen més de 200 treballadors). Aquest fet, genera una atomització del mercat i esdevé un obstacle per a les empreses que volen dur a terme inversions per modernitzar-se i adaptar-se als canvis de l'entorn. Això, dificulta la competència amb el sector de la distribució i l'adaptació a les condicions canviants de l'entorn. A més, els costos derivats de la distribució de productes no permet disminuir preus.

Oportunitats

L'increment de la dimensió mitjana de les empreses a través de processos de concentració horitzontal i d'integració vertical, tal i com succeeix en altres sectors de l'economia, pot generar oportunitats i el desenvolupament del sector. Cal afegir que la demanda de productes saludables i de convivència pot generar nous nínxols de mercat.

01 Presentació del sector

La indústria agroalimentària es pot definir com el sector que agrupa el conjunt de les operacions de transformació, conservació, preparació i condicionament dels productes agraris i alimentaris, efectuades en unitats de producció industrial.

A Catalunya, la indústria agroalimentària és una de les més importants del sector secundari, doncs és la primera en volum de negoci, amb 22.230 milions d'euros (inclou el tabac), segons l'Informe Anual sobre la Indústria a Catalunya elaborat pel Departament d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya (2010), per davant de la indústria química (que té un volum de negoci de 15.000 milions d'euros aproximadament). També és la primera indústria en nombre de persones ocupades, amb 75.593 treballadors (dades 2010), per davant de la indústria de fabricació de productes metàl·lics (60.000 treballadors aproximadament). La indústria agroalimentària catalana aporta el 24,0% del volum de negoci de la indústria agroalimentària espanyola en dades de 2010, i inclouent el tabac.

La rellevància de la indústria agroalimentària es veu augmentada per la seva directa vinculació amb el sector agrícola i ramader (la indústria alimentària consumeix per a la seva transformació entre el 60 i el 70% de les produccions primàries, agràries i pesqueres catalanes), i amb la distribució.

Cal dir que la indústria agroalimentària catalana es configura com un sector dual. Existeix un reduït nombre de grans empreses que concentren una important quota de mercat en determinats subsectors (sobretot elaboració de peix, hortalisses i olis), i que normalment es localitzen properes als grans nuclis urbans, tractant de gestionar la consolidació d'una part important de la seva demanda. Mentre que en l'altre extrem, apareixen un gran nombre de petits establiments agroindustrials, generalment més lligats a l'entorn rural, que desenvolupen, normalment, activitats de primera transformació, el que els permet impulsar la terciarització de l'economia rural en serveis que, freqüentment, són aprofitats per la pròpia activitat agrària.

02 Principals àmbits d'activitat

Indústria càrnia

La indústria càrnia està formada pels escorxadors de bestiar (boví, porcí, oví i similars), per les empreses industrials que produeixen, preparen i envasen carn fresca, refrigerada i/o congelada, i per les empreses que produeixen elaborats carnis (llonganissa, paté, pernills, etc.). A Catalunya, un 23,6% del què les famílies consumeixen en productes de indústria agroalimentària es correspon a producte carnis (dades de 2011 segons l'Informe Anual sobre la Indústria a Catalunya elaborat per la Generalitat de Catalunya). Igualment, és l'àmbit d'activitat que té un volum de negoci més alt del sector (representa el 32,7%) i, durant l'any 2011, la indústria càrnia catalana va tenir un saldo comercial (exportacions menys importacions) positiu de 1.733 milions d'euros.

Indústria del peix, els crustacis i els mol·luscs

Aquest subsector comprèn totes les empreses que elaboren productes congelats, ultracongelats i/o refrigerats de peix, crustacis, mol·luscs i/o altres recursos marins, i també les empreses que fabriquen conserves de peix. Aquest àmbit d'activitat, a Catalunya l'any 2011, aportava el 13,2% del total del consum de productes agroalimentaris. Amb tot, el seu volum de negoci és reduït ja que només representa el 0,7% del conjunt del sector (162 milions). Es tracta d'un àmbit amb un saldo comercial negatiu (-401 milions d'euros l'any 2011).

Indústria de les fruita i les hortalisses

Aquest subsector inclou les empreses de la indústria alimentària que preparen i conserven patates, elaboren suc, preparen i/o conserven fruites i/o hortalisses. Durant el 2011, un 14,4% del total de productes de la indústria agroalimentària consumits per les famílies catalanes es corresponien a fruita i hortalisses. El volum de negoci d'aquest àmbit durant el 2011 va ser de 657 milions d'euros (3,1% del conjunt del sector) amb un saldo comercial positiu de 128,7 milions d'euros.

Fabricació d'olis i greixos animals i vegetals

El consum d'olis i greixos animals i vegetals van representar, l'any 2011, el 1,8% del consum de productes de la indústria agroalimentària a Catalunya. Aquest l'àmbit és el que presenta un major ràtio de vendes de producte per persona ocupada (954.000 euros per persona ocupada segons dades de 2011 del Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio ambiente). Amb 2.160 milions d'euros de volum de negoci durant el 2011 representa el 10% del volum de negoci de la indústria agroalimentària. El saldo comercial durant el 2011 va ser positiu (245,3 milions d'euros).

Indústria làctia

La indústria làctia està constituïda tant per les empreses de preparació de llet, com per les que fabriquen gelats, formatges i altres derivats lactis (iogurt, nata). Aquestes empreses van aportar, el 2011, el 11,5% del consum total de productes a la indústria agroalimentària a Catalunya. La indústria làctia representa el 4,4% del volum de negoci del sector, durant el 2011, i té un saldo comercial negatiu (-472 milions d'euros).

Indústria de la molinaria, midons i productes amilacis

Aquesta indústria es dedica a la fabricació de productes de molinaria (farinetes, sèmols), així com a la fabricació de midons i amilacis. De forma concreta, en aquest àmbit s'elaboren productes intermedis que són utilitzats per altres indústries alimentàries (sobretot l'elaboració de productes de fleca i de pastes alimentàries).

Fabricació de productes per a l'alimentació animal

Inclou totes les empreses que es dediquen a l'elaboració de productes per a l'alimentació animal, tant per animals de granja com de companyia. És un àmbit d'activitat important, ja que té un volum de negoci que va representar, l'any 2011, el 9% total de la indústria agroalimentària catalana (2.000 milions d'euros), però en ocupació només aporta el 3,4% del total de treballadors de la indústria alimentària catalana.

Fabricació d'altres productes alimentaris

Dins del conjunt de la indústria d'altres productes alimentaris, els productes de fleca i pastes alimentàries i de sucre, xocolata, cafè i confiteria aportaven, l'any 2011, el 13% del consum de productes agroalimentaris a Catalunya i representaven el 13,7% del volum de negoci del conjunt del sector. Aquesta àmbit d'activitat es subdivideix en:

- Indústria del pa i les galetes

Es dedica a la producció de productes de fleca, galetes i pastisseria fresca i de llarga durada.

- Indústria de pastes alimentàries

Inclou la fabricació de pastes alimentàries cuites i sense coure, farcides o no, la fabricació de cuscús i/o la fabricació de pastes enllaunades o congelades.

- Indústria del cacau, la xocolata i la confiteria

Inclou les empreses que es dediquen a la fabricació de cacau, xocolata i confiteria (incloent les empreses que fabriquen caramels, xiclets, glacejats, pastilles de regalèssia, llaminadures, etc.).

- Indústria del cafè, te i infusions

Aquesta indústria inclou aquelles empreses que es dediquen al descafeïnament i la torrefacció del cafè, a la producció de tot tipus de cafès i sucedanis, a la barreja de te, herbes i altres infusions.

- Indústria d'aliments infantils i dietètics

Inclou les indústries que es dediquen a la fabricació d'aliments infantils i a aquelles que produeixen aliments dietètics i/o per a malalties especials.

- Resta de productes alimentaris

Inclou totes les empreses que no han pogut ser agrupades en cap dels altres grups d'indústries alimentàries. Així doncs, hi apareix una gran diversitat d'indústries, des de les empreses que elaboren espècies, salses i condiments (incloent sal i vinagre), la fabricació del sucre, l'elaboració de plats preparats (sopes i brous, pizzes precuinades o congelades), etc.

Les indústries d'elaboració de begudes

- L'àmbit d'activitat de les begudes aporta el 5,8% del consum de productes de la indústria agroalimentària a Catalunya (any 2011) i representa el 15,2% del volum de negoci del total del sector. Es subdivideix en:

- Indústria vinícola

Inclou totes les empreses que elaboren vins, vins escumosos i vins a partir de most concentrat.

- Indústria d'elaboració d'altres begudes alcohòliques

Inclou la producció de sidra i begudes fermentades de fruites, la fabricació de cerveses (amb i sense alcohol) i de malta, la destil·lació i mescla de begudes alcohòliques i la producció de licors.

- Indústria d'elaboració d'altres begudes no alcohòliques

Comprèn l'elaboració de totes les begudes no alcohòliques (excepte el vi i la cervesa sense alcohol). Es podria dividir en dos grups: els que elaboren begudes ensucrades i aromatitzades (refrescos, begudes isotòniques); i les que embotellen i produeixen aigües minerals naturals.

03 Tendències del sector

Les principals tendències del sector agroalimentari són desenvolupar productes amb més valor afegit mitjançant el control de la qualitat i l'origen dels productes, i implementar innovacions tecnològiques en els processos productius, per tal de competir amb millors preus en l'àmbit de la distribució.

Adaptació a les demandes dels consumidors

Les noves tendències de consum mostren un increment en la preocupació per la qualitat i seguretat dels aliments, i els consumidors cada vegada són més exigents amb els productes quant a qualitat i preparació, sobretot, pel que fa als productes envasats.

Cal destacar que la diferenciació de productes es convertirà en una necessitat estratègica per la supervivència d'empreses agroalimentàries ja que els consumidors actuals són molt més sensibles al preu. A més, la indústria es caracteritza per la coexistència de diferents segments de demanda de la població; llars de menor mida; consumidors amb una major preocupació per la salut que demanen, per exemple, productes amb baix contingut en sal; segments específics com ara persones amb diabetis, amb malalties cardiovasculars, celíacs, etc., i públics objectius com les persones nouvingudes o la gent gran. A més, destaca la demanda de productes de conveniència (com ara els filetejats, els aliments de quarta gama i els aliments de cinquena gama).

Desenvolupament i millora dels processos industrials

Els principals processos industrials són els relacionats amb la conservació i l'envasat, i els relacionats amb la producció i l'automatització. Els processos de conservació són cada cop més sostenibles ja que han reduït el consum energètic i han millorat l'efectivitat contra enzimes i microorganismes patògens.

Paral·lelament, per aquest mateix procés, s'usen menys conservants amb l'objectiu d'oferir productes més naturals. Convé afegir que tot això requereix una millora en els sistemes de gestió que permetin invertir en projectes d'R+D+i, incrementar la productivitat i adaptar els productes i els serveis a les exigències de la demanda.

Sostenibilitat i cicle de vida

La indústria competitiva del futur ha de jugar un paper important en la contribució al desenvolupament sostenible. Per fer-ho, caldrà que redueixi el volum de matèries primeres que utilitza i que implementi mètodes productius més eficients, més nets i que consumeixin menys energia. En aquest sentit, seria convenient invertir en la millora de les instal·lacions de subministrament i depuració de l'aigua, i en processos de recuperació i de reciclatge dels residus i afluents generats.

Adequació a les noves legislacions

La normativa que regeix la indústria en ocasions no s'adapta prou bé a les necessitats de les empreses, tot i que, aquestes fan un esforç per adaptar-se a la legalitat el més ràpid possible. Cal apuntar que els canvis de legislació abracen tot el procés productiu, per exemple, entre els últims canvis que s'han generat, destaquen les modificacions en la regulació d'importacions i d'exportacions de països com la Xina o els Estats Units, la nova normativa sobre la utilització de pinsos medicamentosos, l'extensió de la "Lletra Q" per certificar la traçabilitat dels productes o la nova regulació sobre l'etiquetatge en l'ús de determinats colorants.

A la vegada, l'aparició de noves institucions, agències de seguretat alimentària i agències certificadores ha generat un increment de normes que les empreses han de complir.

Tecnologies de la informació i la comunicació en la indústria agroalimentària: millora de la gestió

Les tecnologies de la informació i de la comunicació facilitaran a les indústries agroalimentàries la introducció de la traçabilitat dels productes i milloraran la gestió dels processos productius.

A més, ofereixen noves oportunitats per fer arribar informació als consumidors, per exemple, és el cas d'algunes marques que s'han introduït en les xarxes socials com *facebook* o *twitter*.

Marques de Distribuïdor (MDD) contra Marques de Fabricant (MDF)

La lluita entre les marques de distribuïdor (MDD), conegudes com marques blanques, i les marques de fabricant (MDF), tenen especial rellevància dins del mercat alimentari. En aquest sentit, un exemple seria el cas dels fabricants d'alimentació a Espanya (MDF) que s'alien entre ells per competir als MDD.

Han proliferat altres tipus de col·laboracions entre empreses d'altres països que consisteixen en indicar en els productes la seva procedència.

Ciutat de l'Alimentació: Barcelona Food Platform - Mercabarna

El Consorci de la Zona Franca, el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural de la Generalitat de Catalunya, a través de l'Institut de Recerca i Tecnologies Agroalimentàries (IRTA) i l'Ajuntament de Barcelona, han acordat impulsar la definició d'una àrea de serveis tecnològics avançats per a empreses del sector alimentari. La creació d'aquesta àrea, situada en una de les parcel·les de la Zona Franca antigament ocupada per Seat, té dos objectius: facilitar la implantació d'empreses alimentàries innovadores, i oferir a les empreses ubicades en ella l'accés a serveis i a tecnologies que millorin els seus productes i els seus processos logístics i de distribució.

D'altra banda, convé descriure la funció de Mercabarna ("Mercados de Abastecimientos de Barcelona S.A."), societat gestora de la Unitat Alimentària que concentra els mercats majoristes de la ciutat de Barcelona, així com nombroses empreses d'elaboració, comercials, distribuïdores, importadores i exportadores de productes frescos i congelats. La majoria d'empreses tenen com a activitat principal el comerç a l'engròs de productes agroalimentaris. No obstant, cada vegada hi ha més activitats de preparació i envasat de productes que originàriament van realitzar les empreses càrnies i que ara gestionen les empreses comercialitzadores de fruites i hortalisses, i les comercialitzadores de peix.

Aquestes empreses són les que tenen un major nombre de treballadors (especialment les pimes) i les que incorporen persones amb un perfil més qualificat (tecnòlegs d'aliments o titulats amb el grau superior d'indústries alimentàries) que, a més de ser responsables tècnics i responsables de qualitat d'aquestes noves activitats, han d'actuar també com a tècnics en prevenció de riscos laborals, responsables de formació, etc. Per tant, es valora de manera rellevant la flexibilitat per desenvolupar diferents funcions.

Caldria destacar també que algunes d'aquestes empreses han iniciat l'elaboració de productes de cinquena gamma (plats precuinats), sobre tot dirigits al mercat de l'hostaleria i la restauració. No obstant, és una activitat tan incipient que és difícil valorar-ne els resultats.

Els punts de venda directa de productes agroalimentaris: circuit curt de comercialització o sense intermediaris.

Des de fa pocs anys, s'ha iniciat un corrent en el sector de la indústria agroalimentària que aposta per desenvolupar models de negoci de venda directa (del productor al consumidor) dels productes agroalimentaris. Es tracta d'una tendència que té una bona acceptació entre la ciutadania, ja que cada cop es valoren més els beneficis dels productes locals (associats a la generació de riquesa i de llocs de treball en l'entorn més pròxim) i de qualitat (productes de temporada i directa del productor al consumidor).

El circuit curt de comercialització es refereix al producte agroalimentari local que es destina al consum humà, el qual ha estat transformat, elaborat i comercialitzat en circuit curt (sense intermediaris) en un àmbit geogràfic de proximitat en relació al seu punt de venda / consum.

Es tracta d'un model de negoci que permet d'augmentar el marge de benefici dels productors ja que aquests es converteixen en minoristes (venedors), i permet que els consumidors puguin obtenir productes d'alta qualitat a un preu ajustat, ja que aquest no incorpora els costos derivats de la distribució majorista (costes de logística). A Catalunya, s'estan estenent molts negocis del tipus agrobotiga que aposta per aquest model.

04 El sector en xifres

Dades econòmiques

- El valor afegit brut (VAB) del sector agroalimentari a Espanya, segons l'Informe Anual sobre la Indústria a Catalunya, va ser durant 2010 de 20.436.000 d'euros, el que representa un 15,7% del VAB del conjunt de la indústria espanyola.
- El 2010, segons l'Informe Anual sobre la Indústria a Catalunya, el valor afegit brut (VAB) del sector a Catalunya va ser de 4.614 milions d'euros, valor que representa un 14,8% del VAB del total de la indústria catalana.
- A Espanya, segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), el sector agroalimentari va tenir un volum de negoci durant l'any 2010 de 94.580 milions d'euros (aproximadament el 18% del volum de negoci de tota la indústria a Espanya), el que representa un 2,3% més que el 2009.
- L'any 2010, segons l'Informe Anual sobre la Indústria a Catalunya, el volum de negoci de la indústria agroalimentària catalana va ser de 22.230 milions d'euros, un 1,4% superior que el 2009. Aquest volum de negoci va suposar el 17,8% del total del volum de negoci de la indústria a Catalunya i un 24% del conjunt del sector agroalimentari d'Espanya.
- L'any 2011, segons dades del Ministeri d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient havia 29.424 empreses del sector agroalimentari a Espanya. Les empreses del sector s'han reduït un 2,5% respecte a l'any 2010. La majoria d'empreses es concentren en l'àmbit d'activitat de pa i rebosteria (37%), del vi (13,8%) i de les indústries càrnies (14,3%).
- A Catalunya, l'any 2012, segons dades de l'INE, hi ha un total de 2.766 empreses del sector, cosa que representa un 11,4% del conjunt d'Espanya. A Catalunya la reducció d'empreses en el sector també ha estat notable, entre el 2008 i el 2011 han desaparegut 1.856 empreses (reducció del 8,4%).
- L'any 2011, segons l'Informe Anual sobre la Indústria a Catalunya, el pes de les empreses agroalimentàries a Catalunya sobre el conjunt de la indústria catalana era del 10,3%

- La producció del sector agroalimentari a Espanya, segons es recull en l'Índex de producció industrial (IPI) que elabora l'Idescat, va baixar un 0,6% entre el 2010 i el 2011 (l'indicador que baixa des de l'any 2008).
- A Catalunya, l'índex de producció industrial va pujar un 2,5% entre el 2010 i el 2011, valor positiu, sobretot, si es té en compte que durant el 2009 i el 2010 havia baixat un 1,9% i que per el conjunt de la indústria també es va reduir un 2% entre el 2010 i el 2011.
- A Espanya, les exportacions del sector agroalimentari van pujar un 7,9% entre el 2010 i el 2011, i el saldo comercial de 2011 va ser positiu (7.500 milions d'euros).
- A Catalunya, les exportacions de productes agroalimentaris van créixer un 12,7%, entre l'any 2010 i el 2011. Les exportacions es destinen principalment a altres països de la Unió Europea (70,8% del total). Amb tot, les exportacions extracomunitàries van créixer entre 2010 i 2011: un 50% a Àsia i un 14,4% les destinades a Amèrica. El saldo comercial de Catalunya en aquest sector va ser positiu (190.500.000 d'euros)
- A Catalunya, l'àmbit d'activitat agroalimentari que més exportacions va arribar l'any 2011 és el camí, el qual va representar el 32,6% de les exportacions del sector (6.366.000 d'euros). El volum d'exportacions d'aquest àmbit va créixer un 19% entre 2010 i 2011, i representa el 56,3% de les exportacions del subsector carni al conjunt de l'economia espanyola.
- Pel que fa al consum de les llars, a Espanya les famílies van gastar durant 2011 un total de 76.552.000 d'euros (un 1,6% inferior a la despesa de 2010) en productes agroalimentaris.
- A Catalunya el consum de productes del sector agroalimentari va arribar, durant el 2011, a un volum de 11.630 milions d'euros (pràcticament igual que en el de 2010, va baixar un 0,6%). El consum dels productes agroalimentaris a Catalunya representa el 15,2% del total d'Espanya.
- El principal subsector de la indústria agroalimentària a Catalunya és el camí amb un volum de negoci, el 2011 de 7.200 milions d'euros, el que representa un 32,7% del volum de negoci del sector i un 33% del volum de negoci de aquest subsector a Espanya.
- Barcelona, segons dades de l'any 2010, tenia una xarxa de 39 mercats municipals alimentaris i 4 no alimentaris, un total de 108 mil metres quadrats de superfície comercial, 2.895 establiments, dels quals 1.984 ho són del sector alimentari. Hi havia 2.900 comerciants i més de 5.000 llocs de treball directes. Es calcula que els mercats reben anualment 60 milions de visitants.

Rànquing de les 20 principals empreses de la indústria agroalimentària a Catalunya el 2010 (últimes dades disponibles).

	Empresa	Darrers ingressos d'explotació (milers d'euros)	Activitat principal, segons codi CNAE 2009
1	Danone S.A.	1.534.585	Indústria làctica
2	Cargill S.L.	1.487.664	Fabricació d'olis i greixos animals i vegetals
3	Nestlé España S.A.	1.352.651	Fabricació d'altres productes alimentaris.
4	Cobega S.A.	1.266.761	Elaboració d'altres begudes no alcohòliques
5	Corporación Alimentaria Guissona SA	1.158.889	Indústria càrnia
6	Sara Lee Southern Europe S.L.	1143552	Indústria del cafè, te i infusions
7	Preparados Alimenticios S.A.	721.182	Fabricació d'altres productes alimentaris.
8	Panrico S.L.	594.320	Indústria del pa i les galetes
9	Casa Tarradellas S.A.	542.632	Indústria càrnia
10	Bimbo S.A.	440.941	Indústria del pa i les galetes

Font: Base de dades SABI, 2010

Dades d'ocupació

- El 81% de les empreses espanyoles del sector agroalimentari tenen menys de 10 treballadors, el 16% de 10 a 50, el 2,8% entre 50 i 200, i només el 0,8%, més de 200 (dades de 2011 del Ministeri d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient).
- L'any 2011, segons dades de l'Enquesta de Població Activa (EPA), hi havia a Espanya un total de 448.825 persones ocupades en el sector agroalimentari, aproximadament un 2,5% de la població ocupada a Espanya. És un valor lleugerament inferior al de l'any anterior (3.350 persones menys que l'any 2010).
- L'any 2011, el nombre d'aturats en el sector agroalimentari a Espanya va ser, de mitjana, de 52.550 persones, valor lleugerament inferior al de 2010 (la taxa d'atur en el sector va passar del 10,52% l'any 2010 al 10,48% l'any 2011). La taxa d'atur espanyola en el segon trimestre de l'any 2011 es va situar en el 20,89%.
- L'àmbit d'activitat de les fruites i hortalisses és el que va tenir la taxa d'atur més elevada del sector durant el 2011 (20,4%), seguit de l'àmbit de fabricació d'olis i greixos animals i vegetals (17,8%) i del de la transformació de peix (14,4%). Per contra, la taxa a les indústries càrnies i de productes de molinaria són més baixes que la mitjana (8,3% i 7,9%, respectivament).

- A Catalunya, segons les últimes dades disponibles de 2010¹, hi havia 75.593 persones ocupades al sector alimentari.
- Per àmbits d'activitat, segons les últimes dades disponibles de 2010, el nombre de persones ocupades a Catalunya es distribueix de la següent manera (veure quadre pàgina següent):

Ocupació de la indústria agroalimentària a Catalunya en valor absolut (v.a.) (2010)		
	Persones ocupades	% sobre total
Indústries càrnies	29.293	38,8%
Transformació del peix	889	1,2%
Conserva de fruites i hortalisses	2.626	3,5%
Greixos i olis	1.514	2,0%
Indústries làcties	3.324	4,4%
Productes de molinaria	1.344	1,8%
Pa, pastisseria i pastes alimentàries	13.398	17,7%
Sucre, xocolata i confiteria	2.795	3,7%
Altres productes diversos	8.574	11,3%
Productes d'alimentació animal	2.551	3,4%
Vins	5.061	6,7%
Altres begudes alcohòliques	470	0,6%
Aigua i begudes analcohòliques	2.504	3,3%
Total ocupació	75.593	100%

Font: Últimes dades publicades pel Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente. 2010.

- L'any 2010, el pes de l'ocupació a la indústria agroalimentària a Catalunya sobre el conjunt de la indústria catalana era del 16,3% i sobre el conjunt del sector a Espanya del 20,8% (últimes dades disponibles de l'Informe Anual sobre la Indústria a Catalunya 2011).
- La indústria de productes alimentaris a la ciutat de Barcelona ocupava 5.628 persones segons les dades del primer trimestre de l'any 2010 del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona (últimes dades disponibles), després d'haver-se reduït un 8,5% respecte al mateix trimestre de l'any anterior; en total hi havia 523 persones ocupades més. Així mateix, la indústria de fabricació de begudes a principis de 2010 ocupava 1.226 persones, és a dir, un 6,84% menys respecte a l'any anterior.

¹ Informe anual sobre dades econòmiques del Ministeri d'Agricultura.

- Barcelona representa el 10,2% del total de persones ocupades a Catalunya en la indústria agroalimentària i en la indústria de begudes. Per contra, si s'analitza l'àmbit geogràfic a nivell de la regió metropolitana, el percentatge s'incrementa fins a un 44,5%, i si es fa per la totalitat de la província de Barcelona fins a un 57,1%.

Fonts: Darreres dades disponibles. Idescat; Datacomex; Informe Anual sobre la Indústria a Catalunya; Ministeri d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient; Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona; i EPA.

05 Perfils professionals més demandats

Perfils professionals de major qualificació

Perfil formatiu

La indústria agroalimentària inclou les empreses que elaboren o processen productes alimentaris. Els perfils professionals de major qualificació que s'hi poden trobar varien des de les ciències pures (amb titulacions com biologia o química), fins a la gestió empresarial i el màrqueting, passant per les enginyeries tant alimentàries com industrials.

Algunes de les titulacions universitàries requerides en els àmbits d'activitat de la indústria agroalimentària són els graus de Ciència i tecnologia dels aliments, Biotecnologia, Biologia, Enologia, Tecnologia i gestió alimentària, Nutrició humana i dietètica, Enginyeria agrària i alimentària (Enginyeria agroalimentària), Enginyeria agrícola, Enginyeria alimentària, Enginyeria de sistemes biològics, Enginyeria en tecnologies industrials, Enginyeria química, Química, Farmàcia, Administració i direcció d'empreses, Màrqueting i investigació de mercats o Màrqueting i direcció comercial.

En un sector tan dinàmic com el de l'alimentació, en el que els consumidors i consumidores cada vegada són més exigents amb la qualitat dels aliments, els seus efectes sobre la salut, la facilitat en el seu consum i els efectes sobre el medi ambient, entre d'altres qüestions, és important l'aprenentatge i el reciclatge al llarg de la vida professional. Els màsters, postgraus i doctorats són algunes de les opcions per ampliar la formació, especialitzar-se i actualitzar coneixements i habilitats. En aquest sentit, destaquen els nombrosos màsters, postgraus i doctorats de les universitats catalanes dissenyats per proporcionar els coneixements que demanda el sector, com els relacionats amb la innovació d'aliments, la nutrició, la biotecnologia agroalimentària, l'agricultura ecològica, l'aqüicultura, la gestió d'empreses alimentàries o la gestió comercial d'empreses majoristes d'alimentació, entre molts d'altres.

Perfil competencial

Pel que fa a les habilitats competencials, dependran del nivell de responsabilitat que s'ostenti dins de l'organització. De manera general, podem destacar la capacitat de treballar de forma individual i en equip (sovint en equips pluridisciplinars), capacitat analítica i d'anticipació per tal de conèixer i preveure els canvis d'hàbits i preferències de la demanda, adaptació per incorporar-se a les noves tecnologies, flexibilitat per desenvolupar diferents funcions, dinamisme i innovació, esperit crític, valorar les implicacions socials, ètiques, i mediambientals de l'activitat professional, aptituds de comunicació i capacitat de negociació, i la capacitat per reciclar-se i adquirir nous coneixements al llarg de la vida professional. A mesura que augmenti la responsabilitat, el lideratge, la delegació eficient de les responsabilitats i l'orientació estratègica esdevenen competències rellevants.

Exemples de perfils professionals del Catàleg d'ocupacions del web Barcelona Treball

- ✓ [Investigador/a expert en nous aliments](#)
 - ✓ [Tècnic/a en gestió de la seguretat alimentària](#)
 - ✓ [Analista de microbiologia d'aliments](#)
 - ✓ [Expert /a en aplicacions d'envasament alimentari](#)
-

Perfils professionals de menor qualificació

Perfil formatiu

Pel que fa als perfils professionals que requereixen una menor qualificació, la formació professional ofereix un ampli ventall d'ensenyaments relacionats amb el sector agroalimentari. Alguns dels cicles formatius que capaciten per realitzar activitats relacionades amb aquest sector són els Cicles Formatius de Grau Mig de Conservació vegetal, càrnia i de peix, elaboració d'olis d'oliva i vins, Elaboració de productes làctics, Elaboració de vins i altres begudes, Escorxador, carnisseria-xarcuteria, forneria, pastisseria i confiteria, entre d'altres. Així mateix, també és molt valorat el Cicle Formatiu de Grau Superior d'Indústria alimentària.

Cal dir però, que hi ha diversos cicles formatius d'altres famílies professionals (manteniment i servei a la producció, gestió i administració d'empreses o màrqueting) que també aporten coneixements que permeten desenvolupar una activitat professional en el sector de l'alimentació. D'altra banda, per

aquests perfils professionals també cal remarcar la importància de l'aprenentatge al llarg de la vida professional.

Tot i així, encara són poques les empreses que incorporen treballadors amb formació en cicles formatius, en part pel desconeixement de la seva existència i en part perquè aquests ensenyaments encara són massa teòrics, no arribant-se a assolir les competències requerides (destresa manual, manteniment de primer grau). No obstant, és necessària la professionalització d'aquests llocs de treball i acostar més els centres de formació a les empreses, això s'està fent amb el mòdul de grau mig de tècnic en elaboració de productes alimentaris, un cicle genèric i pràctic, que es complementa amb els certificats de professionalitat existents (carnisser, auxiliar d'indústries alimentàries).

Perfil competencial

Pel que fa a les competències requerides, depenen en gran mesura de les activitats que es realitzin, però les més destacables són la capacitat d'aprenentatge, el dinamisme, el treball en equip, la pulcritud i la higiene en la manipulació d'aliments, la neteja i l'ordre, la destresa manual en la utilització d'utensilis, la capacitat de comunicació i la facilitat de tracte amb el públic, l'agudeses visual, gustativa i olfactiva. Tanmateix, poden ser requerides capacitats per realitzar tasques mecàniques i repetitives, o que exigeixin un cert esforç físic (com per exemple algunes feines de càrrega i descàrrega de mercaderies).

Exemples de perfils professionals del Catàleg d'ocupacions del web Barcelona Treball

- ✓ [Demostrador/a tècnic d'alimentació](#)
 - ✓ [Oficial de fleca](#)
 - ✓ [Operari/a d'envasat en la indústria alimentària](#)
 - ✓ [Tècnic/a comercial d'additius i aromes alimentaris](#)
-

06

Escenaris de futur

Debilitats

- La indústria agroalimentària presenta una gran atomització ja que la majoria de les seves pimes no inverteixen suficientment per incrementar la seva dimensió. En aquest sentit, el pla d'acció més recomanable per a la indústria és un seguit de processos de concentració horitzontal i d'integració vertical. No obstant, és una solució difícil d'aplicar per dos motius: la reduïda dimensió de gran part de les empreses que estan arrelades al territori; i que aquests processos de concentració horitzontal i d'integració vertical els suposaria una pèrdua d'identitat.
- La capitalització del sector és baixa; això es nota perquè hi ha un nivell d'inversió en noves tecnologies reduït. Convé destacar que la posada en marxa d'alguna plataforma tecnològica, com la futura *Barcelona Food Platform*, podria contribuir a millorar els nivells d'inversió.
- En general, el sector es caracteritza per una baixa capacitat exportadora. Cal dir que la propensió exportadora de la indústria agroalimentària catalana és relativament baixa i està arrelada a l'àmbit geogràfic més proper. Cal assenyalar que per exportar normalment es recorre a distribuïdors estrangers que ofereixen uns serveis poc orientats a les característiques de l'empresa catalana.

Amenaces

- A Espanya, els consumidors són cada cop més sensibles al preu.
- La globalització comercial ha provocat l'aparició de nous competidors en el context internacional com ara el Brasil, Argentina, Xile o Nova Zelanda. En aquest sentit, s'espera una major competitivitat en els mercats mundials del sector agroalimentari.
- En els darrers anys el preu de l'energia, les matèries primeres i els factors productius han experimentat una gran volatilitat, la qual cosa ha impactat sobre la indústria agroalimentària, incrementant els seus costos de producció.
- Es tracta d'un sector amb una forta competència en preus, principalment entre les marques amb grans volums de consum, les marques amb molta publicitat i les marques blanques. Tanmateix, l'increment de la quota de mercat de les marques blanques ha provocat una major

competència entre les dels fabricants, tenint en compte que les empreses més grans i amb major nivell d'inversió en publicitat juguen amb més avantatge. En aquest sentit, la situació de les empreses de mitjana dimensió s'enfronten a una competència més ferotge tant en el mercat català, com en l'estatal.

- Les absorcions d'empreses catalanes per part d'empreses estrangeres per tal de consolidar les seves estructures de comercialització generen una progressiva desaparició d'empreses familiars catalanes de tercera i de quarta generació. Convé destacar que les principals empreses catalanes tenen certes dificultats per poder realitzar aquestes absorcions amb la conseqüent pèrdua de la capacitat de presa de decisions del sector agroalimentari a Catalunya.
- Existeix una gran concentració de la distribució i un gran predomini de la marca blanca. Això comporta que el sector hagi de fer front a reptes com la forta competència i la poca capacitat negociadora davant de les grans cadenes de distribució. En aquest sentit els professionals del sector hauran de tenir la capacitat de preveure aquests canvis. Convé afegir que les marques de distribució han assolit el 2009 una quota entorn al 45% en determinats productes d'alimentació no perible.
- La gran distribució ha fomentat una forta competència en preus que ha generat ajustos estructurals importants en moltes empreses.

Fortaleses

- Es tracta d'una indústria amb una llarga tradició a Catalunya. De fet, la indústria agroalimentària catalana és capdavantera a nivell estatal en termes de volum de vendes i forma un important clúster agroalimentari.
- Existeixen importants empreses catalanes com ara Corporación Alimentaria Guissona, Frit Ravich, Europastry, San Miguel, Agrolimen, Borges, Nutrexpa, Farggi, Cobega, Miguel Torres o Miquel Alimentació, amb més de 500 empleats, algunes d'elles multinacionals. Destaca la presència de centres de producció i de decisió de multinacionals estrangeres com ara Cargill, Danone, Nestlé o Sara Lee.
- La capacitat emprenedora i el bon nivell de formació de la mà d'obra catalana són també elements que caracteritzen el sector a Catalunya.
- Existeix un sector agrari diversificat que pot proporcionar les matèries primeres necessàries que requereix la indústria agroalimentària catalana.
- El sector ha d'aprofitar els recursos existents com els centres de recerca (per exemple, l'IRTA) i la presència d'importants fires internacionals.

- L'Ajuntament de Barcelona, mitjançant l'Institut Municipal de Mercats de Barcelona (IMMB), aposta per uns mercats municipals competitius amb equipaments comercials capaços d'oferir productes frescos, de qualitat, especialitzats i personalitzats, en instal·lacions modernes que permetin atendre les noves demandes ciutadanes en matèria de consum. Actualment, s'està portant a terme un pla de restauració dels mercats antics.
- El projecte del Campus de l'Alimentació de Torribera, finançat per la Diputació de Barcelona i la Universitat de Barcelona, i amb el suport de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, ofereix estudis de grau, postgrau i formació continuada en l'àmbit alimentari. Actualment, el campus acull a 500 alumnes, dels quals 180 es van matriculat per al curs 2011-2012.
- A Catalunya, les exportacions de productes agroalimentaris varem tenir un comportament positiu durant l'any 2011 i van créixer un 12,7% respecte el 2010. Les exportacions es destinen principalment a d'altres països de la Unió Europea.
- Tot i que l'ocupació al sector ha baixat des de l'inici de la crisi, té una taxa d'atur que es troba força per sota de la mitjana, tant a Espanya com a Catalunya.
- La producció industrial del sector agroalimentari català experimenta lleugers augments a diferència del que passa, de mitjana, al conjunt de la indústria.

Oportunitats

- Un dels grans reptes per a la indústria agroalimentària és saber adaptar-se als nous hàbits de consum dels consumidors. Aquests nous hàbits sorgeixen dels canvis socials i dels canvis demogràfics que experimenta la nostra societat (envelliment de la població, persones novingudes, noves estructures familiars, increment de la renda, preocupació per la salut, etc.). Cal assenyalar que els hàbits alimentaris de la població es van adaptant a les noves condicions de vida i que la informació que reben els consumidors a través dels mitjans de comunicació influeixen en el canvi d'aquests hàbits.
- Algunes malalties relacionades amb l'alimentació com l'obesitat, les persones diabètiques i els celíacs, poden esdevenir un nou nínxol de mercat, ja que aquests consumidors exigeixen esdevenir una nova oportunitat per al desenvolupament del sector.
- Hi ha un progressiu increment de l'activitat comercial a nivell mundial per part dels països emergents a part de l'Índia i la Xina. Aquests països estan començant a demandar aliments en els mercats internacionals per a satisfer a una demanda cada cop més gran i amb major poder adquisitiu.
- Les empreses que subministren maquinària a la indústria agroalimentària es troben en un constant procés d'innovació en el procés productiu per tal de reduir costos.

- S'estan produint majors exportacions com a conseqüència del fre de la demanda interna en alguns sectors com el carni. Aquest fet és especialment significatiu a Catalunya, on les exportacions de la indústria càrnia de l'any 2011 van ser les més elevades del sector i van representar el 56% de les exportacions totals de la indústria càrnia a Espanya.
- Els models de negoci de venda directa o de circuit curt, en que els productors venen directament al consumidor sense intermediaris, és una oportunitat per als petits empresaris del sector, ja que permet oferir un producte de qualitat a un preu ajustat i amb un marge de negoci més alt. Es tracta d'un model de negoci que dóna resposta a les necessitats d'un tipus de consumidor que cada vegada és més sensible als valors de la proximitat i de suport a l'economia local.

07 Enllaços d'interès

Organismes internacionals

FAO - Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació

http://www.fao.org/index_ES.htm

Comissió Europea. Agricultura i Desenvolupament Rural

http://ec.europa.eu/agriculture/index_es.htm

Autoritat Europea per la Seguretat Alimentària (EFSA)

<http://www.efsa.europa.eu>

Organismes nacionals

Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural

<http://www20.gencat.cat/portal/site/DAR>

Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente

<http://www.magrama.es/>

Agència Catalana de Seguretat Alimentària. Departament de Salut

<http://www.gencat.cat/salut/acsa/Du12/html/ca/Du12/index.html>

CCPAE - Consell Català de la Producció Agrària Ecològica

<http://www.ccpae.org>

CCPI - Consell Català de la Producció Integrada

<http://www.producciointegrada.cat>

ICCA- Institut Català del Crèdit Agrari

<http://www.gencat.net/economia/icca/>

PRODECA – Promotora d'Exportacions Catalanes SA

<http://www.prodeca.cat/>

Esdeveniments internacionals (fires, congressos, etc.)

BioFach – Fira internacional de producció ecològica

<http://www.biofach.de/en/>

SIAL - Saló internacional de la Alimentació i Begudes París

<http://www.sialparis.com/>

SIA - Saló internacional de l'agricultura

<http://www.salon-agriculture.com/ExposiumCms/do/admin/visu?reqCode=accueil>

Alimentaria – Saló Internacional de l'Alimentació i Begudes

<http://www.alimentaria-bcn.com/ca/>

Expoaviga – Saló Internacional de la Tecnologia Avícola i Ramadera

<http://www.expoaviga.com/>

Bta. Barcelona Technologies de la Alimentació – Fira Internacional de Maquinària, Tecnologia i Ingredients per a l'Alimentació

<http://www.bta-bcn.com/ca/>

VII Congrés Internacional sobre la Dieta Mediterrània

<http://congresodietamediterranea.com/>

Esdeveniments nacionals (fires, congressos, etc.)

Barcelona Degusta - Saló d'Alimentació per al Consumidor

<http://www.barcelonadegusta.com/>

Fira de Sant Miquel – Saló nacional de la maquinària agrícola. Eurofruit – Saló internacional de la fruita

<http://www.firalleida.com/home/fira/9>

Fira de Sant Josep – Fira Catalana de la Maquinària Agrícola

http://www.fira.com/tags/fair/sant_josep_2011

BioCultura - Fira de Productes Ecològics i Consum Responsable

<http://www.biocultura.org>

Hispack - Saló Internacional de l'Embalatge de Fira de Barcelona

<http://www.hispack.com/>

Portals temàtics internacionals

Confederation of the Food and Drink Industries in the EU

<http://www.ciaa.be>

IFOAM - International Federation of Organic Agriculture Movements

<http://www.ifoam.org/>

Portals temàtics nacionals

IRTA - Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries

<http://www.irta.cat/>

RuralCat - La comunitat virtual agroalimentària i del món rural

<http://www.ruralcat.net>

Gastroteca - Portal per a la comercialització dels productes agroalimentaris catalans de qualitat

<http://www.gastroteca.cat/>

FIAB - Federación Española de Industrias de Alimentación y Bebidas

<http://www.fiab.es/>

FCAC - Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya

<http://www.fcac.coop/>

F CPAQ - Federació Catalana de Productors d'Aliments de Qualitat

<http://www.alimentsdorigen.cat>

FECIC- Federació Catalana d'Indústries de la Carn

<http://www.fecic.es>

Agrodigital.com – La web del campo

<http://www.agrodigital.com/>

Observatorio de Prospectiva Tecnológica Industrial (OPTI)

<http://www.opti.org/index.asp>

Cofinancen:

